

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра психології, політології та соціокультурних технологій

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ Андріана КОСТЕНКО

_____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр

зі спеціальності 052 «Політологія»

освітньо-професійної програми «Політичні технології та аналітика»

на тему: «Програма соціальної підтримки осіб з інвалідністю: політико-правовий аспект»

Здобувача (ки) групи ПТ.м-31 Ащаулової Тетяни Андріївни

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Тетяна АЩАУЛОВА

Керівник к. держ. упр., доцент Володимир СЕМЕНОВ _____

Суми – 2024

ЗМІСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА В ПОЛІТИЧНОМУ КОНТЕКСТІ ПРОГРАМ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ	8
1.1. Правові засади та законодавство України, спрямовані на підтримку осіб з інвалідністю	8
1.2. Порівняння соціальних програм для осіб з інвалідністю в Україні зі сторони політичного аспекту	16
Висновок до I розділу	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПОЛІТИЧНИХ ЧИННИКІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА СОЦІАЛЬНУ ПОЛІТИКУ ТА ПРОГРАМ ПІДТРИМКИ	23
2.1. Основні категорії соціально-політичної діяльності щодо ініціатив в роботі з особами з інвалідністю	23
2.2. Аналіз минулого та сьогодення з правових та політичних ініціатив, пов'язаних з соціальною підтримкою людей з інвалідністю.....	29
Висновок до розділу II.....	34
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ	35
3.1 Залучення територіального центру до громадського життя.....	35
3.2. Опис проведення та результати дослідження	39
Висновок до розділу III	44
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	49
ДОДАТКИ.....	54
Додаток А.....	54
<i>Анкета для працівників Комунальної установи «Сумський міський територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) «Берегиня» .....</i>	<i>54</i>
Додаток Б.....	56
<i>Проведення інформаційної бесіди з працівниками Комунальної установи «Сумський міський територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) «Берегиня».....</i>	<i>56</i>
Додаток В.....	56
<i>Проведення ранкового кола з відвідувачами відділення денного перебування «Спільнота» Комунальної установи «Сумський міський територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) «Берегиня».....</i>	<i>56</i>

ВСТУП

Соціально-поведінкові зміни кожної людини у наш час можуть досягатися та виконуватися різними способами. Виникають нові моделі поведінки людини під впливом політичної влади. Наприклад, інше відношення до прав людини, виклики гендерної нерівності – це все є впливовим елементом на суспільство. Змінюються цінності, стереотипи, звички, переконання і саме тут політична влада може управляти такими соціальними змінами.

Варто наголосити акцент на вразливі категорії населення, а саме особи з інвалідністю. Вони завжди прагнуть отримувати увагу, турботу, підтримку. З боку держави отримують соціальні виплати, пенсії, також соціальні послуги. Якщо звернутися до нормативної бази, то наразі існує 18 базових послуг [27], завдяки яким ми можемо працювати з вразливими категоріями населення. Тобто, це все прописано, зазначено у законодавстві і існує багато програм для забезпечення задовільних умов життя осіб з інвалідністю, з якими зіштовхуються працівники соціальної сфери, але з іншого боку існують ризики при неправильних діях роботи з даною категорією.

Якщо зануритися в роки масштабного поширення пандемії Covid-19, то відчувався великий відбиток на системі охорони здоров'я – велика кількість хворих. Зі сторони економіки, держава створювала спеціальні програми для людей, які залишилися безробітними, втратили доходи через карантин. Політичний аспект проявлявся у програмах масової вакцинації, а уряд підтримував осіб з інвалідністю, завдяки програмам, доставкою ліків та медикаментів.

Кардинально змінило ситуацію воєнний стан в Україні. Наслідком бойових дій стало зростання кількості осіб з інвалідністю. Поранення зазнають не лише військовослужбовці, а і цивільне населення. У результаті отримуються фізичні, психологічні травми. Так, за дослідженням одного із телеканалів країни було вказано, що на 10% показник збільшився, і загалом

тепер приблизно 3 млн людей з інвалідністю проживає в Україні [38]. На основі даних можна стверджувати, що держава створює додаткові умови для розвитку інклюзивного суспільства, отже, повинна доповнювати новими можливостями соціальні програми через розширення доступу до реабілітаційних, соціальних та медичних послуг і підвищувати розміри соціальних виплат.

У сучасному суспільстві особливо важливо забезпечити рівні можливості для всіх громадян, незалежно від фізичних чи психічних обмежень. Забезпечення доступу до освіти, роботи та самореалізації, боротьба з бідністю, створення гідних умов праці та зменшення нерівності є ключовими для досягнення Цілей сталого розвитку, а категорії осіб з обмеженими можливостями потребують особливої уваги, яка, проаналізувавши соціальні програми, може визначити їх ефективність та вдосконалити механізми підтримки. Заходи, спрямовані на інтеграцію людей з обмеженими можливостями в суспільство, допоможуть розробити політику, що враховує потреби всіх громадян. Це підтверджується правильним підходом уряду до зменшення нерівності та забезпечення рівних можливостей для всіх.

Наукові дослідження співробітників будь-якого територіального центру спрямовані на аналіз реалізації соціальних програм в цьому напрямку. Дослідження дозволяє, зокрема, оцінити вплив на доступність послуг, створення умов для самореалізації осіб з обмеженими можливостями, ефективність політики, що реалізує скорочення соціальної нерівності.

Так як у нормативно-правових актах існує безліч затверджених програм соціальної допомоги вразливим категоріям населення, то варто зауважити про порядок виконання правильних дій виконавців цих програм – працівників. Це саме визначення для них спеціальної програми для більш ефективної роботи та справедливої системи допомоги та підтримки.

Тому, дослідження питання визначення діючих соціальних програм кожного громадянина України є актуальним. Політологія має прямий зв'язок на законодавчі рішення щодо змін у поведінці громадян, ставлення

працівників на включення осіб з інвалідністю у суспільство. При якісному аналізі документації та врахування нових соціально-поведінкових змін людини у теперішній час, можливо визначити, що сприяє на підвищення професійного рівня працівників соціальної сфери для їхнього кращого бачення користування форм підтримки осіб з інвалідністю.

Об'єктом роботи є необхідність впровадження програми соціальної підтримки осіб з інвалідністю для реалізації ефективних змін на законодавчі правові рішення.

Предметом роботи є дослідження програми соціальної підтримки осіб з інвалідністю на основі політичних і правових аспектів.

Метою нашого дослідження є аналіз соціальної програми підтримки осіб з інвалідністю на основі розгляду аспектів співпраці політичної влади.

На основі мети дослідження створені наступні завдання:

- виділити правові засади та законодавство України, спрямовані на підтримку осіб з інвалідністю;
- виконати порівняння та виявлення різних соціальних програм в Україні з політичного аспекту для покращення умов життя осіб з інвалідністю;
- зробити аналіз поточних правових та політичних ініціатив, пов'язаних з соціальною підтримкою людей з обмеженими можливостями;
- проаналізувати правовий аспект, який регулює соціальну політику щодо людей з інвалідністю;
- здійснити оцінку взаємодії та залучення до громадського життя Комунальної установи «Сумський міський територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) «Берегиня»;
- провести дослідження зі збором результатів на показники ефективності роботи соціальної програми для працівників Комунальної установи «Сумський міський територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) «Берегиня», які мають вплив на позитивне сприйняття осіб з інвалідністю іншими членами суспільства;

— розробити рекомендації щодо удосконалення ефективності соціальної програми для фахівців соціальної сфери щодо покращення умов життя та підтримки осіб з інвалідністю, з урахуванням політичного аспекту взаємодії з громадою.

Гіпотеза даного дослідження: припускаємо, що політична влада створює фундамент через соціальну програму для осіб з інвалідністю і є дієвою не лише для даної вразливої категорії, а ще має вплив на роботу позитивно-поведінкових змін фахівців соціальної сфери.

Методи дослідження: методологічною науковою основою роботи є загально визнані закони пізнання, фундаментальні положення і теорії: систематизація, узагальнення теоретичного матеріалу, аналіз та синтез, опитування.

Теоретична значущість дослідження обумовлена розробкою нового погляду в оцінці якості політико-соціального підходу по відношенню до осіб з інвалідністю.

Практична значущість дослідження полягає в опитуванні працівників територіального центру щодо ефективності програми соціальної підтримки.

Апробація результатів дослідження: практичні рекомендації можуть бути використані у територіальному центрі «Берегиня» м. Суми для покращення ефективності програми соціальної підтримки для отримувачів послуг.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, списку використаних джерел і додатків. Список використаної літератури містить 38 джерел. У вступі зазначено актуальність дослідження, об'єкт, предмет, гіпотезу, мету і завдання до неї. Перший розділ містить опис нормативно-правової бази в політичному контексті програм соціальної підтримки. Другий розділ має аналіз політичних чинників, що впливають на соціальну політику. Третій розділ характеризує практичну частину роботи: аналіз діяльності Комунальної установи «Сумський міський територіальний центр соціального

обслуговування (надання соціальних послуг) «Берегиня» та опитування працівників Центру. Прописано загальний висновок і написано рекомендації для територіального центру і працівників соціальної сфери на основі результатів опитування. Загальний обсяг бакалаврської роботи 50 сторінок, 4 таблиці, 5 діаграм, список літератури у кінці на 5-ти сторінках і 3 додатки.

РОЗДІЛ 1. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА В ПОЛІТИЧНОМУ КОНТЕКСТІ ПРОГРАМ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ

1.1. Правові засади та законодавство України, спрямовані на підтримку осіб з інвалідністю

Соціальна політика сучасної України спрямована не тільки на підвищення рівня знань, освіченості та фізичного благополуччя людей з інвалідністю. Вона забезпечує їх безпеку, і намагається налагодити співпрацю у захисті прав та інтересів осіб з обмеженими можливостями.

Якщо звернутися до відомого документу про права людини, а саме мова про Загальну декларацію [9], то з усіх статей можна виокремити висновок, що всі люди рівні між собою. Не в залежності, якої національності, безробітна чи хвора, зокрема стосується і осіб з інвалідністю. Місцеві органи самоврядування спільно з іншими громадськими організаціями та мешканців громади – разом стають ключем для реалізації виконаної роботи, що прописано в правах людини.

Нормативно-правова база насичена багатьма актами, підзаконними, національними актами, іншими документами міжнародного значення, що стосуються питання комфортного життя осіб з інвалідністю. Зауважимо, що всі документи взаємозв'язані між собою і 30 вересня 2019 року Президент України видав Указ «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [28]. Усього цілей 17 та всі вони є підходящими для такої вразливої категорії населення. Наприклад, подолання бідності – мається на увазі повна соціальна захищеність і надання допомоги, послуг, що гарантують якісне покращення їхніх життєвих умов. Або 8 ціль про гідну працю, працевлаштування осіб з інвалідністю. Роль громади виступає у забезпеченні інфраструктури всіма можливостями для осіб з інвалідністю – доступна інклюзія, тобто транспорт, пересування, інформаційні ресурси. Державна влада підключається з боку проведення ініціатив щодо створення програм соціальної підтримки.

Отже, розглянемо одні з основних законодавчих актів. Законі України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [26], який був прийнятий у 1991 р., кожного року до нинішнього часу цей закон удосконалювався, вносились і приймалися нові поправки. Закон дає визначення, хто такі особи з інвалідністю і звертає увагу, що дана категорія осіб має такі самі права і обов'язки у суспільстві, як і всі інші громадяни країни – це прописано у другій статті даного державного акту. Можемо звернутися тут до Глобальних цілей, адже ці два документа пов'язані з такими поняттям як «гендерна рівність». Дискримінація осіб з інвалідністю, особливо жіночої статі повинна бути максимально усунена. Також, роль політичної влади переплітається з місією соціальної політики країни, а саме захист від насильства.

Соціальна політика сучасної України базується на Законі України «Про соціальні послуги» [27], прийнятому у 2019 році. Остання редакція якого відбулась у 2022 році, і є варіант, що він потребує нових рішень та удосконалення, так як вразливих категорій стало більше, у зв'язку з воєнним станом в країні. Закон визначає основні організаційні та правові основи надання соціальних послуг, спрямованих на запобігання складних умов життя та подолання або мінімізацію несприятливих наслідків для людей чи родин, які перебувають у складних умовах життя.

У Законі України зазначено, що даний законодавчий акт базується на головному документі країни – Конституції [13]. Та має велику силу, вплив на місцеві органи самоврядування. Державні установи зобов'язані створювати умови для інтеграції осіб з інвалідністю у суспільне життя. Соціальні програми фінансує місцева влада, адже після Децентралізації, влада передана громаді. І вони контролюють сам процес реалізації проведення соціальної програми, чи надаються всі послуги та який показник ефективності становить особи з інвалідністю після проведення тих самих заходів, наприклад: реабілітаційних або надання юридичної послуги. Сама політична влада відповідає за розробку та реалізацію програм соціального захисту, які можуть бути довготривалими

або короткотривалими, на основі цього ведеться постійний моніторинг щодо надання рівного доступу та послуг та участі в суспільному житті.

У статті 3 Конституції України змістовно описується про життєві сфери, які є великими цінностями людини – це право на життя, гідність, здоров'я [14]. Також, розуміння рівності у соціумі, бо на сьогоднішній день цей чинник є актуальним. Головний закон України повністю відповідає усім вимогам, які діють наразі. Діє законодавство рішуче та за соціальною справедливістю, що є ефективним методом для суспільства. Додатково, це стабільність серед населення України та відчувається стабільність. Конституція зміцнює основи верховенства закону, захищає права і свободи громадян, сприяє скоординованій роботі політичних інститутів і підтримує баланс між різними відомствами уряду.

Закон захищає людей з обмеженими можливостями від усіх форм дискримінації та сприяє рівноправній участі в житті суспільства, як ми це зазначали ще поняття «гендерної нерівності». Це є можливістю для людей з інвалідністю включити себе в коло навколишнього середовища, суспільства, що є впливовим аспектом підтримки гідного їхнього життя. І на цій основі соціальні послуги є ефективним і важливим механізмом у політиці соціального захисту цієї вразливої верстви населення. Соціальні послуги тут розглядаються як заходи підтримки та, можливо, соціальної адаптації окремих осіб і сімей, які перебувають у важкій життєвій ситуації і не в змозі самостійно подолати труднощі, які можуть траплятися на їхньому шляху.

Соціальні послуги можуть надаватися спеціально навченими фахівцями, за будь-яким рівнем ступені складності та тривалості. На основі цього, ми підібрали види роботи, за якими повинна правильно надаватися допомога нужденним:

- 1) прості послуги – показується робота з клієнтами через консультування, наприклад, правові питання, інформування, допомога при оформленні наданих документів;

2) під короткостроковими розуміється надання послуг одноразово – виплата, матеріальна допомога чи захист інтересів у критичній ситуації та додатково кризове консультування;

3) до комплексних відноситься довготривалий термін надання соціальних послуг – за реабілітаційною програмою або за індивідуальним планом отримувача послуг, соціальний супровід працівниками, поки клієнт не вийде зі становища складної життєвої обставини або включення людини до суспільства – соціальна адаптація.

Такі види роботи є механізмами є максимально ефективними та завдяки цьому можна виявити індивідуальний підхід до кожного, хто звертається з проханням допомогти або потребує її.

Соціальні послуги доступні кожному, хто їх потребує, незалежно від офіційних вимог реєстрації місця проживання. Це означає, що допомога може бути надана залежно від фактичного місцезнаходження людини. І кожна особа, яка звертається за соціальною допомогою, має право на:

- якісний догляд за доступними цінами;
- надання послуг має відповідати потребам і стандартам і забезпечувати зручність і ефективність;
- захист даних – інформація про вашу життєву ситуацію та особисті дані будуть розглядатися як суворо конфіденційні;
- участь у прийнятті рішень – особи мають право висловлювати свої переваги та мати право голосу щодо обсягу та виду послуг, що надаються. [36].

Крім того, закон дозволяє встановити порядок та умови надання послуг, відповідальність за неналежне та неякісне надання послуг, а також інші права та обов'язки громадян. Безсумнівно, важливим аспектом з юридичної точки зору є забезпечення доступності соціальних послуг для всіх, хто їх потребує, без будь-якої дискримінації.

Іншими словами, це означає, що кожна людина має право на соціальні послуги, незалежно від соціального статусу, статі, віку, раси чи етнічної

приналежності, інвалідності чи інших обставин. У цьому випадку можна використовувати принцип «рівного», основна ідея якого полягає в придбанні людиною певних знань і поширенні їх між собою і серед рівних людей, завдяки чому людина може відчувати ваші сильні сторони, показати можливості, переваги, переваги і пріоритети в суспільстві, які в це жодним чином не вплине на їх життєвий стан, тобто дискримінація ніяк не вплине на вас.

Белєвцова Я.С., зробивши якісний аналіз, виділила деякі основні проблеми в управлінні системою соціального обслуговування населення у територіальних громадах:

- 1) обмежені бюджетні ресурси при збільшенні числа і різноманітності соціальних груп і категорій в кожному регіоні, які потребують соціальної підтримки з боку держави. Поточна економічна ситуація в Україні, зростання безробіття, помірна інфляція, зростання цін на інші товари і підвищення тарифів на комунальні послуги призводять до посилення розшарування цих верств населення. Таким чином, збільшується кількість соціально вразливих верств населення. Вони потребують соціальної підтримки. А це, в свою чергу, збільшує навантаження на бюджет всіх рівні, спонукає владу вести більш ефективне управління, наприклад, в соціальній політиці;
- 2) пов'язано це все з тим, що професія соціального працівника не тільки надає соціальні послуги. Соціальні працівники повинні встановлювати відносини з клієнтами на основі довіри;
- 3) характерною рисою соціальних працівників є толерантність, що означає, що фахівці соціальної сфери мають бути обізнані про проблеми в житті певної вразливої групи [4].

Соціальна політика не тільки допомагає нужденним, а й забезпечує безпеку суспільства. Коли держава ефективно підтримує своїх громадян, знижується напруженість і зміцнюється стабільність. Інвестиції в соціальну сферу допомагають уникнути конфліктів і розчарувань, особливо у важкі часи. Соціальні працівники взаємодіють з людьми та допомагають владі краще

розуміти потреби населення та приймати рішення, що відповідають реальній ситуації. Це зміцнить довіру між суспільством і владою.

Місія соціальних працівників – допомагати людям, які опинилися у важкій життєвій ситуації, знайти способи отримати необхідну їм підтримку і вийти з ситуації, що склалася. Їх завдання – це сприяти вирішенню соціальних проблем, підвищенню якості життя та інтеграції людей з обмеженими можливостями в суспільство. Наприклад, у разі війни чи стихійного лиха соціальні працівники допомагають постраждалим знайти тимчасове житло, оформити необхідні документи та отримати фінансову допомогу. Крім того, це забезпечує людям з обмеженими можливостями доступ до ресурсів та послуг, які допомагають їм вести самостійне життя та брати активну участь у суспільному житті. Це може бути організація консультацій для сім'ї, допомога в працевлаштуванні або підтримка в отриманні соціальних виплат.

Соціальні працівники також встановлюють зв'язки між людьми, які потребують допомоги, та різними організаціями та установами, які можуть надати підтримку. Наприклад, можна допомогти дитині-інваліду вступити до спеціалізованого навчального закладу або організувати підтримку літніх людей, які залишилися без підтримки родичів.

Сама система надання соціальних послуг досліджується роботі Дубича К.В.: державний сектор включає установи, що належать державі та отримують фінансування від уряду. Об'єднаний департамент — це установи, що належать місцевій громаді і фінансуються з місцевого бюджету. Місцеві органи влади можуть створювати такі установи, щоб задовольнити потреби свого населення. Неурядовий сектор охоплює громадські організації, благодійні фонди, релігійні об'єднання та приватних осіб, які надають допомогу добровільно. [7].

Поділ системи соціальних послуг на різні сектори переслідує ряд політично важливих цілей. По-перше, це дозволяє кожній галузі спеціалізуватися на конкретних послугах і мати власний капітал, що сприяє більш ефективному використанню ресурсів. Такий підхід дозволяє швидко

реагувати на потреби людей, оскільки кожен сектор може працювати незалежно, не залежачи від інших.

Крім того, у процесі зміни районів беруть участь різні учасники, такі як державні установи, органи державної влади та благодійні фонди. Це робить систему надання соціальних послуг більш відкритою та прозорою, оскільки вона не залежить від однієї структури та дозволяє більш гнучко реагувати на потреби людей. Відкритість і доступність цих послуг підвищує довіру людей до соціальних і політичних інститутів.

Соціальний захист людей з обмеженими можливостями полягає в тому, щоб держава забезпечила їм рівні права та можливості, як у всіх інших громадян. Це означає, що люди з інвалідністю мають право на пенсії, державні виплати, пільги, соціальні послуги та реабілітаційні заходи [30]. Наприклад, люди з обмеженими можливостями можуть отримувати знижки на безкоштовний транспорт і оплату комунальних послуг. Держава також може надавати соціальну допомогу, якщо людина потребує догляду, або організувати соціальні служби для підтримки його в повсякденному житті.

Реформа Децентралізації [31] не даремно зазначена в наших роздумах, адже також має вплив на соціальну політику. Децентралізація вважається процесом, що передає повноваження від центральних органів влади місцевим громадам. Це створює нові можливості для підтримки та захисту прав людей з обмеженими можливостями, оскільки саме на регіональному рівні потреби людей з обмеженими можливостями задовольняються найкращим чином.

Так, місцеві органи краще розуміють потреби даної цільової категорії і послуги стають більш доступними та поступово зручними. Громади можуть створювати інклюзивні заходи, влучним є соціальна адаптація. Здійснення комунікаційних каналів, підтримка у працевлаштуванні та навчанні таких людей з специфічними потребами – також є однією з місій роботи.

Соціальна політика в Україні ведеться згідно Конвенції про права осіб з інвалідністю [12] Це міжнародна Конвенція ООН з прав людини. Документ спрямований на захист прав і гідності людей з обмеженими можливостями.

Держави-учасниці Конвенції зобов'язані заохочувати, захищати і забезпечувати повну повагу прав інвалідів і забезпечувати рівність перед законом. Цей законодавчий акт є важливим показником у процесі поводження з людьми з особливими потребами як з повноправними членами суспільства, що володіють усіма правами людини. Цей документ підписаний у ХХІ столітті, він став першим міжнародним договором з прав людини в новому тисячолітті. У 2008 році Міжнародний договір набув чинності після ратифікації 20 країнами-учасницями. Станом на 2019 рік документ підписали 163 держави і 181 учасник, включаючи 180 держав і Європейський союз, які ратифікували Конвенцію у грудні 2010 року.

Конвенція – послідовниця традиції цивільного права. Мета даного правового акту полягає в заохоченні, всебічному захисті й забезпеченні повного й рівного здійснення всіма особами з інвалідністю прав людини й основоположних свобод.

Конвенції наголошує на важливості процесу навчання та необхідності підвищення рівня освіченості всього суспільства і родини зокрема щодо людей з особливими потребами. Ї гостра необхідність у розгортанні та веденні суспільно-просвітніх кампаній, які покликані:

- сприяти позитивному усвідомленню прав людей з обмеженими можливостями;
- заохочувати правдиве самовираження осіб з інвалідністю і адекватне розуміння їх потреб суспільством [12].

Підкреслюємо, що головна мета – це усунення всіх бар'єрів, які обмежують участь особам з інвалідністю і економічному, політичному, соціальному житті кожного з них.

Територіальні центри, які діють в громадах, керуються цими законодавчими актами і якраз надають багато соціальних послуг, інформуючи все населення міста. Такі центри є ключовими моментами у соціальній підтримці громад і краще адаптуються до нових викликів. Наприклад, з викликів або перешкод можуть бути: потреба в більшому фінансуванні, у

навчанні працівників соціальної сфери для їхнього кращого розуміння роботи з сучасними реаліями та ж сама доступність.

Таким чином, нормативно-правова база України спрямована на включення осіб з обмеженими можливостями в усі сфери суспільного життя. Для досягнення повного дотримання їх прав необхідні узгоджені дії держави, місцевих органів влади та самого соціуму. Говорячи, про інтеграція прав людей з обмеженими можливостями в програми соціальної підтримки – то це є першим кроком на шляху до створення інклюзивного світу, саме виконання Глобальної цілі. А завдяки реформі Децентралізації, соціальна політика контролюється місцевими органами більш якісніше, якщо її організація супроводжується ще належним фінансуванням. У контексті політики та державного сектору децентралізація важлива, оскільки вона дозволяє місцевим органам влади створювати та вдосконалювати послуги для людей з обмеженими можливостями. Наприклад, місцева влада може організувати доступні змагання, спеціальні школи або медичні послуги для людей з обмеженими можливостями. Вони також можуть надавати пільги або фінансову допомогу залежно від конкретних потреб населення. Таким чином, децентралізація дозволяє громадам вирішувати питання соціального захисту людей з обмеженими можливостями більш ефективно і гнучко, щоб місцева влада могла краще розуміти потреби своїх жителів і швидко реагувати на зміни.

1.2. Порівняння соціальних програм для осіб з інвалідністю в Україні зі сторони політичного аспекту

У сучасному світі соціальні програми для людей з обмеженими можливостями в різних країнах залежать від рівня економічного розвитку, політичної волі та систем соціального захисту. Політична влада відіграє важливу роль у розробці та реалізації таких програм і забезпечує правову та фінансову основу для їх функціонування.

Авторка Євдокимова, яка публікувала свої напрацювання у посібнику, зазначає, що грецьке слово «програма» означає рішення або накази, які засновані на етимології цього слова [8]. Словом, зміст програмування полягає в тому, щоб визначити що варто і як потрібно робити.

Міністерство соціальної політики України моніторить і координує діяльність місцевих органів щодо послуг, які надаються особам з інвалідністю. На жаль, сучасна реальність додає викликів і змушує людей жити по-новому. Розширюється категорія людей, які потребують допомоги від держави:

- 1) захищаючи державу від ворога, отримали інвалідність військові;
- 2) цивільні зіткнулися з агресією ворога і втратили житло, майно, здоров'я.

Оскільки соціальний захист особливо вразливої категорії є невід'ємною частиною діяльності держави, громадяни мають доступ до якісних медичних складних життєвих проблем, що виникли в житті, Міністерство соціальної політики надає наступні види послуг та допомоги, а також процедури визначення потреб, пов'язаних з інвалідністю і корегує умови.

Візьмемо для порівняння 2 соціальні програми, спрямовані на захист та соціальну підтримку населення у територіальних громадах Київської та Одеської областей. Щоб наглядно побачити відмінності та спільності ми підібрали головні тезисні фрази з їхніх розроблених програм та поділили на декілька таблиць. Усі програми як і територіальній центри керуються законодавством України, тому підставами для розроблення Програми в громадах є такі як Закони України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [26] та «Про місцеве самоврядування в Україні» [10].

Переглянувши табл.1.1 можемо побачити, що програми мають схожість у наданні соціальних послуг однаковій категорії населення – особи з інвалідністю. І мета кожної з них має однакову сутність.

Таблиця 1.1

Порівняння основних категорій програм соціального захисту

1.		Кубейська сільська рада Болградського району Одеської області	Білоцерківська міська рада Київської області
2.	Назва	Програма соціальної підтримки населення на 2022-2024 роки	Програми соціальної підтримки осіб з обмеженням життєдіяльності (2021-2023 роки)
3.	Категорія населення	Громадяни старшого покоління, інваліди, чорнобильці, діти війни, учасники бойових дій, учасники АТО та члени їхніх сімей, багатодітні сім'ї, одинокі громадяни, діти-сироти, онкохворі, та інші категорії населення.	Особи з інвалідністю (фізичні вади), їх законні представники, особи з невстановленою інвалідністю, які мають високий ступінь обмеження життєдіяльності, особи, яким надаються різні соціальні послуги.
4.	Мета	Надання соціальних допомог та послуг незахищеним верствам населення, які знаходяться в складних життєвих обставинах і неспроможні до їх самостійного подолання: 1) подолання бідності (матеріальна підтримка); 2) інтеграції в суспільство (безбар'єрне середовище); 3) забезпечення соціальної послуги за місцем проживання (не здатні до самообслуговування) [33].	1) Розширити підходи у соціальному захисті осіб з особливими потребами та створення умов для їх інтеграції активне життя, забезпечення розвитку процесу реабілітації та розбудови самої системи закладів у громаді. 2) Забезпечити необхідними виробами медичного призначення потребуючих громадян, які через відсутність державного фінансування не забезпечуються ними через лікувальні установи [3].

У даний час в територіальній громаді існує реальна потреба в людях з обмеженими можливостями, дітях-інвалідах і людях, схильних до ризику інвалідності. [25].

Напрямки визначають: надання різних видів допомоги і соціальних послуг верствам населення, які потребують допомоги (див. табл.1.2):

Порівняння поставлених громадами завдань

Кубейська селищна рада	Білоцерківська міська рада
<ol style="list-style-type: none"> 1. Забезпечення державних гарантій з праці та соціального захисту населення. 2. Формування комплексної системи соціального захисту громадян, які потребують соціальної підтримки. 3. Удосконалення систем, що надають соціальну підтримку. 4. Підвищення якості соціальних послуг громадянам, які перебувають у важкій життєвій ситуації. 5. Продовження роботи з підвищення якості соціальних послуг. 6. Створення умов для найбільш раціонального та економічного використання коштів місцевого бюджету, спрямованих на соціальну допомогу, залучення додаткових, у тому числі благодійних ресурсів, ділової та творчої активності громадян [33]. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Надавати медичне обладнання або інші засоби нужденним там, де немає можливості безкоштовного доступу до медичного закладу. 2. Часткова компенсація вартості придбаних виробів та інструментів, внутрішніх протезів (до 10% від їх вартості). 3. Надання адресної фінансової підтримки незрячим особам I і II групи для оплати в розмірі 50% послуг з користування телефоном і радіо. 4. Ремонт і технічне обслуговування спеціального транспортного засобу особі, яка надає спеціальний транспортний засіб, за рахунок бюджетних коштів у розмірі до 10% від вартості такого ремонту або технічного обслуговування. 5. Шляхом надання фінансової підтримки для компенсації витрат у розмірі, що не перевищує мінімального рівня самозабезпечення на душу населення, встановленого на 01 місяць відповідного бюджетного року, територія зможе задовольнити потреби бюджету. [3].

Як бачимо з порівняльної таблиці, Білоцерківська міська громада більш детально підійшла до опису завдань, які потрібні для ефективної реалізації програми.

При реалізації програми в обох громадах, яких ми порівнювали, застосовуються принципи послідовності і адресності, оскільки потрібен індивідуальний підхід до кожного нужденного. У своїй роботі програма

координує діяльність виконавчих органів територіальних громад, спрямовує громадські та державні активи та юридичні взаємодії.

У написаній роботі про теорію соціальних програм описано, що успіх реалізації програми багато в чому залежить:

- від якості її розробки;
- професіоналізму розробника, представленості;
- здійснення апробації вже з цільовою аудиторією;
- якості обробки результатів та перевірки – моніторингу;
- постійні рекомендації для удосконалення [18].

Висока якість інформації, що надходить і використання сучасних методів та інструментів для обґрунтування визначає програмні заходи, альтернативи та стовідсоткові результати. Протягом останніх років одним з першочергових завдань, як місцевих органів виконавчої влади, так і органів місцевого самоврядування всіх рівнів, вважається розвиток системи соціального захисту та соціального обслуговування громадян, які гостро потребують адресної матеріальної допомоги. Першочергово негативні наслідки економічних проблем відбилися на незахищені верстви населення.

Як повідомляв американський вчений Кеннет Ендрюс, який і придумав схему «SWOT-аналіз», що варто розуміти всі загрози і перешкоди та звертати увагу на можливості, адже створюється конкретна боротьба, можливо, конкуренція. І варто враховувати всі дані, створюючи оцінку нововведенню в організації [2]. Тому, виникає наступне питання щодо політичного впливу на діяльність будь-якого територіального центру, а точніше по роботі соціальних програм – її можливостей та ідей (див.табл.2.):

Таблиця 1.3

SWOT-аналіз соціальної програми та взаємозв'язок з політичною владою

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Територіальний центр, який реалізовує соціальну програму, отримує фінансування з місцевого бюджету. 2. Програма дає позитивні результати на підвищення розвитку інтеграції вразливих категорій населення у громаду. 3. Відчуття взаємозв'язку з іншими громадськими організаціями, місцевими бізнесами. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ресурси з місцевого бюджету можуть бути недостатніми для задоволення потреб вразливих категорій населення. 2. Прослідковується низька обізнаність громади – недостовірні інформація щодо роботи соціальної програми. 3. Недостатня кількість досвідчених фахівців для роботи з такою цільовою аудиторією.
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Організація та проходження тренінгів, підвищення кваліфікації працівників та обмін досвіду з фахівцями інших регіонів, міст. 2. Участь у проєктних грантових програмах, співпраця з міжнародними фондами. 3. Залучення працівників до проєктної діяльності, враховується соціальна відповідальність. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Скорочення надання фінансової підтримки зі сторони місцевого бюджету. 2. Розповсюдження «фейків» - стереотипів про вразливі категорії населення. 3. Загроза призупинення діяльності соціальної програми із-за зміни місцевої влади.

Таким чином, реалізація соціальних програм для людей з обмеженими можливостями безпосередньо відображає політичну волю держави. Уряди, які інвестують у доступність, інклюзивність та підтримку, не тільки покращують якість життя людей з обмеженими можливостями, але й створюють умови для їх повної інтеграції в суспільство.

Висновок до I розділу

У зв'язку з соціально-економічною ситуацією, що склалася в Україні, кризовими явищами в сфері економіки і фінансів виникла необхідність посилення різних видів допомоги соціально незахищеним верствам населення.

Нами була проаналізована законодавча база, яка лежить в основі написання громадами Програм по соціальному захисту населення.

Обґрунтування програм обох територіальних громад дещо схожі: сільська і міська соціальна політика базується на загальнодержавній політиці, є складовою частиною суспільних і соціальних перетворень в нашій країні. Ще можемо сказати, вони є підтвердженням, що основними проблемами у сфері соціального захисту є недостатнє фінансування, бюрократичні труднощі та адаптація програми до нових потреб – це додатково було підтверджено нами на основі розробленого SWOT-аналізу.

Соціальні програми для людей з обмеженими можливостями є важливою складовою національної соціальної політики, спрямованої на сприяння інтеграції людей з обмеженими можливостями в суспільство та забезпечення їх прав. Важливим аспектом є те, як політична влада визначає пріоритети в цій галузі та виділяє ресурси для реалізації цих програм. У більшості країн світу розробляються програми, які надають людям з обмеженими можливостями доступ до освіти, медичних послуг, транспорту та інших важливих соціальних послуг. Програма може включати фінансову допомогу, пільги на освіту, професійну реабілітацію, соціальні послуги на дому або підтримку в самотійному житті.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПОЛІТИЧНИХ ЧИННИКІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА СОЦІАЛЬНУ ПОЛІТИКУ ТА ПРОГРАМ ПІДТРИМКИ

2.1. Основні категорії соціально-політичної діяльності щодо ініціатив в роботі з особами з інвалідністю

Об'єктом сучасної соціальної політики є суспільні відносини, зокрема соціальні, а також різноманітні аспекти життєдіяльності людей і соціуму в цілому. Ці процеси впливають на формування якості життєдіяльності та соціальної безпеки людини, на задоволення людиною власних соціальних потреб, особистісних інтересів і соціальних цінностей.

Одним із важливих завдань соціальної політики є забезпечення системного і послідовного функціонування всіх соціально-політичних інститутів, а також координація і функціонування елементів системи між собою, співвідношення між формами, методами та засобами впливу з метою одержання прогнозованих результатів.

Для досягнення цілей фахівцями соціальної сфери вирішуються наступні проблемні завдання:

- створюються умови для реалізації соціального потенціалу людини;
- відбувається сприяння розвитку соціальної комунікації;
- контролюються і корегуються соціально-трудова відносини;
- відбувається постійна інтеграція осіб з інвалідністю в соціум;
- удосконалюються органи соціального страхування;
- реформується і покращується ринок праці;
- відбувається реформування системи соціального захисту в цілому.

Ефективна соціальна політика щодо людей вразливої категорії може зробити життя кожної людини з особливими потребами більш якісним і продуктивним. Такий підхід враховує більшість можливих проблемних питань осіб з інвалідністю: перелічуються і підбираються необхідні ефективні сучасні заходи.

Г. Гегель звернув увагу на те, що науково-теоретичний підхід до аналізу різного роду складних суспільних явищ передбачає звернення до таких двох аспектів, як сутність явища, яке досліджується та форма його Реалізації [21]. Політика – багатогранне і комплексне явище, яке потребує всебічного і глибокого аналізу явищ та процесів.

Незважаючи на принцип захисту порушених прав, який пронизує Конституцію України, існують різні підходи до розуміння поняття «правовий захист» та як прописує це автор Полюшкевич в юридичній статі, то його визначення (як і в інших нормативних актах України) немає [23].

Діяльність будь-якого політичного процесу включає в себе прийняття політичного рішення, що є вирішальним та вважається за основу, центральну стадію. Ми можемо поділити даний процес на дві категорії, які є по алгоритму своїх дій чіткими та ефективними:

- підготовка – процес який веде за собою розроблення завдань, мети, на що можуть бути націлені рішення;
- процес реалізації тих політичних рішень, які були прийняті:
  - 1) організація реалізації прийнятих рішень – органи влади вирішують, якими політичними механізмами будуть впроваджуватися конкретні рішення;
  - 2) виявлення оцінки досягнутої мети – перегляд завдань, які повинні відповідати конкретній цілі;
  - 3) перегляд ухвалених рішень – які були бар'єри, чи зроблені вони згідно встановлених раніше критерій;
  - 4) ризики при відхиленні рішень – можуть статися варіанти, що результат має іншу відповідь, тому відразу переходимо до наступного пункту нових змін;
  - 5) додаткові внесення до змін, коригування – важливо здійснити аналіз, хто впливає (державний орган) на сучасний стан та які є зовнішні впливи [22].

Ще одне необхідне поняття, яким ми будемо користуватися в роботі – нормативно-правовий акт. У формі і порядку, визначених законом, який встановлює, змінює, скасовує або закріплює певні норми права для

регулювання суспільних від – саме таке твердження виникає перед читачами в онлайн-енциклопедії [1]. Законодавчі акти щодо захисту прав людей з інвалідністю є прикладом таких нормативних актів, які визначають, як повинна працювати соціальна політика в даній галузі. Тобто, надання всіх соціальних послуг, правильне працевлаштування за трудовим договором, правильність соціальних виплат тощо. Загалом, політологи вивчають, як політичні інститути використовують таку нормативно-правову базу для реалізації соціальних програм і аналіз, наскільки добре вони здійснюються для цільової аудиторії.

В нашій роботі ми користуємося поняття «соціальна політика» – це організовані спеціальні заходи, що набувають державного характеру, які виявляють потреби та інтереси соціуму та самих територіальних громад, щоб задовільнити потреби. [35]

У своїй роботі ми розглянули систему заходів, що дозволяють людині з особливими потребами інтегруватися в суспільство, і зрозуміли, як діяти самостійно в майбутньому. Існують загальноприйняті правила соціальних працівників: вони не вирішують проблеми клієнта, а правильно направляють його на правильний шлях. Тобто, для отримання реабілітаційних послуг для клієнта фахівець повинен пояснити особливості пропонованої програми реабілітації або адаптації. А соціальна політика нашої держави, у свою чергу, передбачає безкоштовний прийом інформації та направлення до реабілітаційних центрів для повернення інваліда до активного життя.

На основі етапів процесу реалізації політичних рішень, можемо розібрати ситуації. Соціальна програма має на увазі підтримку і допомогу особам з інвалідністю, їм потрібно розпочати будівництво інфраструктури – спеціальні квартири, будинки з пандусами і, звичайно, надати кошти. Коли встановлюються пандуси, то перевіряється їхня ефективність. Далі оцінка використовується через опитування отримувачів даних послуг, чи забезпечили їх обіцяними пандусами та чи дійсно вони допомагають. Якщо з'ясується, що існуючі правила забезпечення доступності будівель для отримувачів не

забезпечують належного рівня комфорту, можуть бути ініційовані коригування будівельних правил. Узгодження будівельних стандартів є частиною соціальної політики, спрямованої на створення інклюзивного середовища для людей з обмеженими можливостями. Це не тільки забезпечує фізичну доступність, але й покращує соціальне включення людей з специфічними потребами.

Професор Мних В.М. зазначає, що державна соціальна політика є важливим інструментом, який враховує взаємодію з іншими сферами суспільства. Для досягнення результату в цій сфері необхідна співпраця не тільки уряду, а й інших учасників, які займаються соціальною діяльністю. Автор підкреслює, що соціальна політика є важливою на всіх рівнях влади, оскільки вона спрямована на задоволення соціальних потреб людей, забезпечення їх прав, соціального захисту та розвитку соціальної сфери [19].

Поруч із соціальною політикою можна розглянути ще одне поняття «соціальний захист», спрямоване на підтримку гідного рівня життя громадян і забезпечення прав, обов'язків і можливостей, при якому враховуються категорії населення. По суті, ці поняття схожі один на одного, але різниця в тому, що політика враховує типи стратегій і програм отримання соціального забезпечення, захист – це система заходів, а на практиці це система заходів.

Вчені Н. Даніліна і А. Новікова описують соціальний захист як систему спеціальних заходів, спрямованих на забезпечення безпеки різних вразливих груп населення. До них ми можемо відносити майже всі сфери життя: правові, економічні та організаційні заходи, що вживаються державою для забезпечення гідного життя своїх громадян. Це також включає фінансову підтримку, яка відповідає сучасним стандартам [5], [20]. Соціальна безпека необхідна для підтримки соціальної справедливості та рівності, забезпечення доступу до основних послуг та підтримки найбільш вразливих верств населення. Крім того, система спрямована не тільки на надання фінансової допомоги, а й на створення можливостей для особистісного розвитку, освіти, охорони здоров'я та включення людей у суспільне життя.

Вразливі категорії населення мають великий спектр осіб, які потрапили в складні життєві обставини:

- особи поважного віку – потребують постійного захисту, правових потреб, медичних та інформування;
- внутрішньо переміщені особи – вимушено залишили рідні домівки і потребують підтримки в іншому населеному пункті;
- люди з інвалідністю – категорія, яка потребує спеціальних умов для комфортного проживання в суспільстві;
- особи, які зазнали насильства – жертви фізичного чи психологічного насильства, потребують захисту та психологічної підтримки;
- діти – захист своїх прав, освіта, медичні послуги;
- безробітні – потребують підтримку у вигляді соціальних виплат та знаходження робочого місця (якщо це можливо);
- малозабезпечені – живуть на грані бідності.

Кожен з них має потребу у правовому супроводі чи законодавчому захисті, а також соціальній допомозі, освіті, навчанні – тобто усіх заходах, які зможуть зробити сприятливим середовище людині, яка дійсно потребує підтримки.

Поняття «особа з інвалідністю» змінювалося постійно, на сьогоднішній день має багато варіантів визначення понять, серед них – людина зі стійким порушенням фізичних функцій при взаємодії із зовнішнім середовищем, яке може привести до обмежень своєї життєдіяльності, і держава повинна наділити її усіма правами на рівні з іншими громадянами [11]. Ця група є дуже поширеною, і майже всі базові послуги використовуються під дану категорію населення.

Риженко І.М. підтвердив це питання у власній науковій роботі, посилаючись на закони та наукові дослідження. Термін «особа з інвалідністю» включає людей, у яких є серйозні порушення психічного, фізичного чи інтелектуального здоров'я, а також проблеми зі слухом чи зором, які виникли через хвороби, травми чи вроджені вади. Ці порушення обмежують їх здатність вести нормальне життя та брати участь у суспільному житті.

Держава повинна створювати умови для нормального життя таких людей, гарантуючи їм рівні права та захищаючи від будь-якої дискримінації на території України [32]. Активна підтримка з боку держави, громадських організацій, територіальних центрів є ключовим моментом у забезпеченні повного включення людини у соціумі.

Людина може потрапити в складні життєві обставини або отримати інвалідність з різних причин:

- травми, отримані під час воєнних дій, нещасних випадків на роботі (поранення, контузії, каліцтва);
- професійні захворювання, пов'язані з робочою діяльністю;
- інвалідність, яка виникла в дитинстві (вроджені вади, медичні стани чи порушення розвитку, генетичні захворювання);
- хронічні хвороби, такі як серцево-судинні захворювання, гепатит, туберкульоз, діабет.

У роботі соціальної сфери важливо знати та враховувати групи інвалідності людини: I група інвалідності призначається особам, які повністю втратили працездатність і потребують постійної допомоги та нагляду; II група інвалідності визначена для осіб, які можуть самостійно доглядати за собою, але не здатні працювати за звичайних умов; III група інвалідності надається особам, які можуть працювати, але тільки за спеціальними, полегшеними умовами. [17]. Ці категорії інвалідності відображають ступінь обмежень, з якими стикаються люди, та визначають рівень підтримки, яку вони потребують для забезпечення нормального функціонування у суспільстві та на роботі. Ці факти підкреслюють для нас участь і представленість людей з обмеженими можливостями, їх знання рівня деталізації і функцій. Це дозволяє розробляти і впроваджувати політику, що стосується інших категорій населення.

2.2. Аналіз минулого та сьогодення з правових та політичних ініціатив, пов'язаних з соціальною підтримкою людей з інвалідністю

Однією з ключових ініціатив є прийняття Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права інвалідів (2006 року), яка встановлює міжнародні стандарти захисту прав людей з обмеженими можливостями. На його основі в Україні розробляється закон, спрямований на забезпечення доступності громадських місць, транспорту та освіти для людей з обмеженими можливостями. Наприклад, введення будівельних норм для установки світильників в будівлях. Тема соціальної підтримки осіб з інвалідністю привернула значну увагу після Другої світової війни, оскільки багато людей отримали інвалідність внаслідок бойових дій. У той час у багатьох країнах почали впроваджуватися спеціальні програми з реабілітації ветеранів.

Сьогодні правова база для підтримки осіб з обмеженими можливостями заснована на міжнародних стандартах в області прав людини. Розробка політичних ініціатив спрямована на створення інклюзивного середовища, в якому люди з обмеженими можливостями мають рівні можливості для участі у всіх аспектах життя. Це включає доступ до освіти, праці, транспорту та соціальних послуг. Концепція інклюзивності, тобто включення людей з обмеженими можливостями в суспільство, прийшла на зміну попереднім моделям, які були зосереджені на ізоляції або роз'єднанні.

Але є ще багато проблем, які необхідно вирішити. Одним з найважливіших завдань є адаптація соціальної та правової системи до нових сучасних днів, реалій. Зокрема, через війни та конфлікти зростає кількість людей з інвалідністю, які потребують спеціальних заходів з програми соціальної підтримки.

Тому, поліпшення якості життя населення – найважливіша місія від минулого до сьогодення. Завдяки правильному алгоритму надання допомоги, можна надавати допомогу тим, хто її потребує.

Розібравшись з основними поняттями, ми можемо повернутися в минуле століття. Історія підтримки людей з обмеженими можливостями, реалізації соціальної політики розвивалася з давніх часів і поступово вдосконалювалася.

Люди, що володіють своїми кращими якостями, завжди виявляли велику доброту до оточуючих, вміли виявляти інвалідів, слабкі сім'ї, давали дорослим і здоровим людям багато роботи, навіть коли вони починали розуміти, як функціонує «сім'я». І зрозуміло, що до хрещення Великого князівства Київського суспільство не знало про поняття «інвалідність», але всім благодійним організаціям були зроблені поступки.

За часів Великого князівства Київського благодійність була важливою складовою суспільного життя. Головним центром допомоги нужденним була церква, яка діяла за підтримки князівського уряду. Князі, які сповідували християнські цінності, довіряли духовенству організацію та координацію допомоги тим, хто її потребував. Благодійність базувалася на принципах християнського милосердя та прагненні полегшити страждання інших. У цей період були зроблені перші спроби систематизувати і скоординувати підхід до надання допомоги з урахуванням морально-етичних норм і духовних потреб суспільства. Таким чином, благодійність Київської Русі – це не тільки прояв гуманності, а й відображення моральної відповідальності влади перед підданим, і це форма соціальної підтримки в рамках ранньої держави.

Виокремлюються такі головні потреби, на які звертали увагу і на основі цього надавалася допомога: сирітство, жебрацтво та інвалідність і це знайшло відображення у перших законодавчих актах [37]. У сучасній політиці та ці історичні практики впливають на формування соціальної політики. Політологія аналізує взаємодію суспільства і держави для забезпечення соціальної безпеки. Сьогоднішні політичні ініціативи базуються на правах людини, які є розвитком ідей, народжених за часів Київської Русі. Наприклад, сучасна нормативно-правова база, яка містить закони про соціальний захист людей з обмеженими можливостями, відображає принципи соціальної справедливості. Тому, історичний досвід стає основою для аналізу та розробки

сучасних підходів до соціальної політики, що може вплинути на аналітику та самі політичні дослідження.

Можемо згадати слова великого князя Володимира Мономаха, які він написав за своїм заповітом. Цей приклад, з літопису про його заповіт, є яскравим та зразковим і в наш час. Володимир Мономах звернувся до своїх нащадків, наказавши їм не забувати бідних, жити їх силою, не забувати сиріт і не заступатися за них і вдів, щоб інші злі люди не знищили цих людей [16].

Десята частина доходу, вважалася обов'язковою пожертвою церкві. Це було закріплено в Церковному уставі, впровадженому князем Володимиром. У документі навіть зазначалося, що ті, хто не виконуватиме цей обов'язок, можуть бути прокляті. Саме на ці кошти в 996 році була побудована знаменита Десятинна церква, яка стала символом духовності та благодійності того часу. [6]. Цей підхід започаткував традиції, які зростали та розвивалися. Благодійність стала важливим інструментом соціальної підтримки збереження культурних і моральних цінностей навіть у складні історичні періоди. Це нагадує нам, що завдяки добрим діям держава та суспільство можуть разом вирішувати соціальні проблеми та допомагати найбільш незахищеним. Прикладом сучасного використання «десятини» можна вважати податкове вирахування на соціальні потреби, що йде на утримання шкіл, лікарень, реабілітаційних центрів. А громадські організації, такі як благодійні організації та церкви минулого, об'єднували ресурси, щоб допомогти нужденним. У сучасному світі подібна ініціатива є не тільки актом милосердя, а й потужним інструментом політичного впливу. Соціальні програми і благодійні організації демонструють інтерес влади до населення, зміцнюють довіру до держави і суспільних інститутів і сприяють побудові суспільства, заснованого на рівності і солідарності.

Якщо знову зануритися в дослідження давньої історичної епохи, то у часи Київської Русі десятина стала важливим джерелом фінансування благодійної діяльності. Частину своїх доходів — десятину — князі передавали церкві, яка використовувала ці кошти для допомоги бідним,

підтримки хворих, організації лікарень і дитячих притулків. Таким чином, князі не лише демонстрували свою відданість християнським ідеалам, але й зміцнювали свою політичну владу, підкреслюючи роль держави у піклуванні про вразливі верстви населення. З плином часу традиція благодійності розвивалася, зберігаючи історичний фундамент та інтегруючи нові підходи. У період Козацької доби (XV–XVIII століття) церква продовжувала відігравати значну роль у соціальному житті. Вона не лише надавала підтримку нужденним, а й активно сприяла боротьбі проти соціального та релігійного гноблення. При церквах функціонували школи, де дітей навчали читати й писати, що мало велике значення в умовах тогочасного суспільства. Навіть елементарна освіта відкривала можливості для особистісного розвитку і допомагала долати нерівність. Ці історичні приклади свідчать про те, як благодійність і освітня діяльність були взаємопов'язаними процесами. Вони ставали не лише проявом моральних принципів, але й важливим інструментом зміцнення соціальної структури та культурного розвитку суспільства [37].

Сучасні підходи до інвалідності істотно змінюються. Тепер вона розглядається як результат взаємодії людей з особливими потребами з екологічними та соціальними бар'єрами навколишнього середовища. Основна увага приділяється необхідності адаптації суспільства та навколишнього середовища таким чином, щоб люди з обмеженими можливостями могли однаково брати активну участь у всіх сферах життя.

Особливі проблеми виникають у людей з обмеженими можливостями в умовах збройного конфлікту. Вони пов'язані з порушеннями міжнародного гуманітарного права, військовими злочинами та злочинами проти людяності, вчиненими в Україні після 24 лютого 2022 року. Війна збільшує число людей з обмеженими можливостями через поранення під час бойових дій і обстрілів мирних жителів. Нові люди з обмеженими можливостями стикаються з особливими труднощами, оскільки для них обмеження - це новий досвід, і вони не мали часу чи можливості адаптуватися до змін у своєму житті. Ці реалії вимагають комплексного підходу до забезпечення прав і підтримки

людей з обмеженими можливостями, особливо тих, хто постраждав в результаті військових операцій.

У зонах конфлікту завжди присутні насильство і небезпека. Люди можуть бути атаковані, підірватися на мінах або опинитися в інших небезпечних ситуаціях, не мати їжі, води та медичної допомоги. Погодні умови та інші ризики отримання травм також можуть створити або погіршити важке психосоціальне середовище для цих людей [34]. Наприклад, в результаті артобстрілів або вибухів люди можуть отримати поранення, ампутації кінцівок та інші серйозні травми. Для людини, яка раптово переходить на інвалідність без попередньої підготовки до такого стану, це не тільки важко фізично, але і психологічно нестерпно також.

Крім того, війна призводить до руйнування інфраструктури та недостатнього доступу до медичного обслуговування, ускладнюючи процес реабілітації та адаптації людей з обмеженими можливостями. Такі ситуації створюють серйозні проблеми для забезпечення їх прав і потреб у конфліктних ситуаціях.

Таким чином, соціальна політика в контексті правового аспекту дуже важлива для людей з обмеженими можливостями. Це означає, що держава повинна гарантувати рівні права і можливості для людей з обмеженими можливостями і створювати умови для їх повноцінної участі в суспільному житті. Це включає розробку та реалізацію програм та заходів соціальної підтримки, забезпечення доступу до медичної допомоги та реабілітації та створення безбар'єрного середовища. Держава також повинна гарантувати право на працю і соціальний захист для даної категорії населення. Загалом важливо забезпечити, щоб соціальна політика була спрямована на захист прав інвалідів та сприяння їх повній інтеграції в суспільство. І це прослідковується з давніх часів та виражається на конкретних прикладах, які були зазначені в тексті вище.

Висновок до розділу II

Соціальний захист осіб з інвалідністю важливий з політичної точки зору, оскільки він відображає ставлення держави до громадян та підтримку вразливих груп населення. Політологи вивчають, які політичні системи приділяють більше уваги соціальному захисту і як це впливає на громадянське суспільство і стабільність країни.

Минуле заклало основи для формування системи соціальної підтримки людей з обмеженими можливостями, заснованої на гуманітарних і релігійних принципах. Сучасність фокусується на забезпеченні прав і свобод громадян цієї категорії за допомогою правових норм і комплексної соціальної політики. Ефективна реалізація ініціативи вимагає розгляду нових завдань, таких як постійне вдосконалення законів, усунення бар'єрів і наслідків збройних конфліктів, для забезпечення гідного життя людей з обмеженими можливостями.

Соціальна політика в Україні – галузь, яка потребує системного вдосконалення та уваги. Але сучасні виклики, особливо збройні конфлікти, ставлять перед нами нові завдання. Війна в Україні призвела до збільшення числа людей з обмеженими можливостями і створила особливі умови для формування політики соціальної підтримки. Це вимагає адаптації існуючих систем до нових реалій, інтеграції гуманітарних ініціатив і програм реабілітації, особливо для тих, хто постраждав в результаті військових операцій.

Сьогодні соціальна підтримка людей з обмеженими можливостями базується на правах людини. Держава повинна створювати умови для рівних можливостей, усувати бар'єри і надавати необхідну допомогу. Війна кидає новий виклик: кількість людей з обмеженими можливостями зростає, тому необхідні нові програми реабілітації та підтримки. Минуле навчило нас важливості допомоги, і тепер нам потрібні швидкі та ефективні рішення для покращення якості життя цих людей.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ

3.1 Залучення територіального центру до громадського життя

Політичний вплив визначає не лише ставлення до осіб з інвалідністю у суспільстві, а й надання ресурсів, рівень підтримки працівників, які працюють за соціальною програмою, та загальні умови праці.

Із нормативно-правового законодавства виділяються наступні завдання територіального центру: виявлення осіб похилого віку, людей з інвалідністю та хворих (з числа працездатних осіб, яким не встановлено групу інвалідності, але не більше ніж на чотири місяці), які не можуть самостійно обслуговувати себе і потребують постійної допомоги, згідно з порядком, затвердженим МОЗ; створення електронної бази даних таких осіб; визначення їх індивідуальних потреб у соціальному обслуговуванні та наданні соціальних послуг; забезпечення належного рівня соціального обслуговування; встановлення співпраці з підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності, фізичними особами та родичами підопічних для сприяння у здійсненні соціального обслуговування [24]. Територіальний центр – це організація, яка надає соціальний супровід людям, які її потребують, пенсіонерам, інвалідам, хворим.

Такі центри надають різноманітні послуги для покращення якості життя цих людей, допомагаючи їм з утриманням, доглядом або медичними послугами. А політика, в свою чергу, впливає на роботу дипломатичних центрів, оскільки держава встановлює регламент, фонди та підтримує ці організації через закони та програми. Наприклад, в Україні політика соціальної підтримки людей з інвалідністю та людей похилого віку визначає, як працюватимуть центри, скільки грошей вони отримають і які послуги надаватимуть.

Ми мали можливість провести дослідження та оглянути структуру роботи Комунальної установи «Сумський міський територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) «Берегиня».

Територіальний центр є важливим інститутом соціального обслуговування, який виконує низку завдань, спрямованих на надання якісних соціальних послуг для вразливих категорій громадян. Він працює відповідно до законодавства, забезпечуючи дотримання прав отримувачів послуг, підвищення кваліфікації працівників, а також впроваджує інноваційні методи в соціальну роботу. Співпраця з місцевими органами влади та іншими установами є важливим аспектом, що сприяє покращенню якості надання послуг та ефективності соціальної підтримки населення, особливо тих, хто перебуває в складних життєвих обставинах [29]. Яскравим прикладом співпраці даного територіального центру з місцевою владою є проведення акція за участю відвідувачів центру – осіб з інвалідністю.

Можна продемонструвати в організації заходу з нагоди Міжнародного дня людей з інвалідністю (щороку 3 грудня), використовується талант акторського мистецтва відвідувачів. Ці заходи можуть включати виступи представників місцевої влади, освітні семінари, виставки, спортивні змагання та культурні програми, присвячені проблемам інвалідності та важливості інтеграції цієї групи в суспільство.

З точки зору політики, такі дії допомагають підвищити обізнаність про соціальні проблеми та привернути увагу до необхідності змін політики для підтримки людей з обмеженими можливостями. Співпраця територіальних центрів з місцевою владою сприяє забезпеченню належного рівня соціальної підтримки людей з інвалідністю. Це партнерство може включати розробку та впровадження місцевих програм, які надають фінансову підтримку, доступ до інфраструктури, створюють безбар'єрне середовище та підвищують високий рівень освіти та працевлаштування для людей з обмеженими можливостями.

Піраміда потреб Маслоу є корисним інструментом для аналізу потреб працівників, які працюють з людьми з обмеженими можливостями в територіальному центрі. Ось як ми описали цю групу на сім рівнях на основі бази дослідження за працівниками (рис.3.1.):

Рисунок 3.1. Потреби працівників територіального центру, які працюють з особами з інвалідністю

Насправді, дана схема (піраміда) показує нам візуальну всю картину для правильної та ефективної роботи з відвідувачами Центру. Можна проаналізувати як саме можна втрутитися в годину професійного вигорання або взагалі не потрапити цю «пастку». Адже працівники – інструмент, на якому тримається програма соціальної підтримки з вразливими категоріями, а точніше для осіб з інвалідністю.

Польські дослідники, зокрема А. Веселовська, підкреслюють важливість створення атмосфери доброти, щирості та довіри в процесі надання соціальної допомоги. Ключові моменти включають:

- міжособистісне спілкування, що сприяє вирішенню проблем;
- формування глибоких, позитивних відносин між людьми;
- поява ідей та думок, які сприяють груповим діям;
- наявність синергії та двосторонньої відповідальності;
- дотримання норм, правил і цінностей;
- надання конструктивної зворотної інформації [15].

Вище перераховані аспекти важливі для покращення ефективності соціальної допомоги та розвитку взаєморозуміння між тими, хто надає та отримує допомогу.

Якщо у роботі підняте питання діяльності програми соціальної підтримки, то установа працює зі своїми відвідувачами за «Програмою підготовки осіб з інвалідністю до самостійного життя». Робота виконується за чотирма напрямками:

- 1) столярний – робота з деревом, шліфування деревини, виготовлення виробів з дерева;
- 2) швейно-ткацький – навчання і засвоєння навичок при роботі на верстаті, ткацькій рамці, вишивання різними техніками, в'язання спицями та гачками;
- 3) гончарний – робота з глиною, відбувається розвиток моторики рук, пізнання нового, вмикається фантазія;
- 4) соціально-побутовий – учбова кухня, приготування простих страв, нарізання овочів, користування кухонними приладами.

Працівники не просто дають завдання, а додатково проводять пізнавальні бесіди, організовують супровід в музеї, щоб побачити роботу майстерні з іншого боку, з історичного аспекту. Це сприяє розвитку громадянської відповідальності та залученню людей до активної участі у соціальних та політичних процесах.

3.2. Опис проведення та результати дослідження

На базі Комунальної установи «Сумський міський територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) «Берегиня», а саме у відділення денного перебування «Спільнота», ми мали змогу провести власне дослідження по роботі соціальної програми. Тобто, соціальна програма, за якою працюють співробітники відділення, повинна бути вдосконалена і доопрацьована для подальшої роботи з відвідувачами відділення. На основі цього, було вирішено провести опитування – анкетування для працівників.

Анкетування – це один з найбільш ефективних методів соціологічного дослідження, який дозволяє зібрати інформацію про погляди, переконання, досвід або дії респондента. Для його проведення важливо скласти якісну анкету, відповідати цілям дослідження і правильно вибрати цільову аудиторію.

Усього приймали участь у анкетуванні 10 осіб. Серед них двоє чоловіків та 8 жінок. Стаж роботи в основному в усіх більше 10 років – а це означає, що працівники з тривалим стажем накопичили значний досвід, який дозволяє їм ефективно виконувати свої обов'язки та передбачати можливості виклику. І плюсом є тривалий час роботи, який дозволяє працівникам добре вивчити конкретну галузь та організацію, розвинути експертні навички.

Анкета (Додаток А) складалася з 8 запитань, із закритими варіантами відповідей – це дало нам можливість скоротити час написання анкети працівниками. Питання були складені таким чином, що під час інтерпретації ми могли розбити їх по блокам, а саме:

1. загальна інформація працівника;
2. оцінка соціальної програми;
3. робота, взаємодія з отримувачами соціальних послуг.

Для кращого розуміння нашого анкетування, були здійснені інформаційні бесіди з працівниками відділення (Додаток Б).

Для обробки отриманих даних дослідження використовувалося програмне забезпечення Microsoft Office Excel 2016 – у ньому саме були зроблені діаграми з результатами. Так як, анкети були у письмовому варіанті, то всі дані заносилися вручну. Відсотки розраховувалися таким чином: 100% – це вся кількість опитуваних, тоді 10% – 1 людина.

На діагр. 1 ми можемо побачити, що за результатами, програма є ефективною – 70%. Тобто, вона орієнтована на соціалізацію, адаптацію та розвиток навичок у людей з інвалідністю, сприяння їх інтеграції в суспільство. Відповідь «дуже ефективна» обрали дві особи, і «малоефективна» – одна.

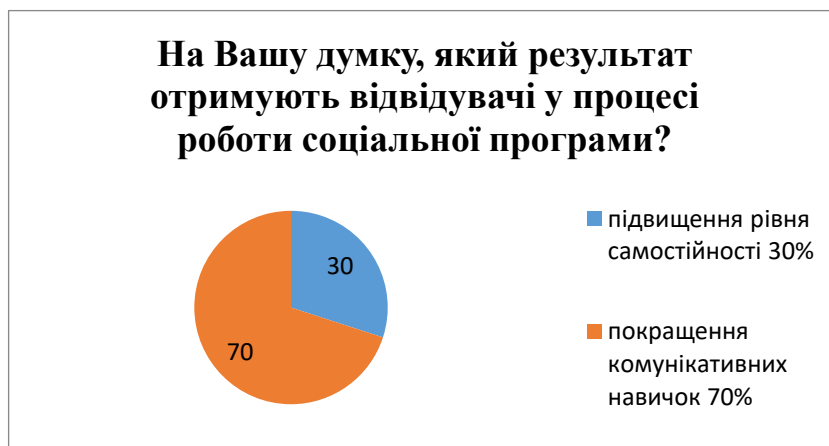
Діаграма 1

Наступна діагр. 2 показує нам, які навички, на думку працівників, отримують відвідувачі. Про їхню самостійність в житті відмічено мало, лише 30%. Такий маленький показник може означати про розумову відсталість цих відвідувачів і у зв'язку з цим виникають проблеми зі здоров'ям, втрата пам'яті, вигадкування ситуацій, постійна потреба в увазі інструкторів, слабка фізична активність і так далі. Покращення навичок спілкування – обрала більша частина опитуваних (70%). Тобто відбувається намагання перебороти мовний бар'єр під час спілкування з іншими людьми.

Діаграма 2

Варіант «важко відповісти» (60%) був зазначений у питанні про взаємодію між відвідувачами та працівниками. Особи з інвалідністю мають різний рівень фізичних, когнітивних і соціальних можливостей. Це вимагає індивідуального підходу, що робить узагальнення складним. Деякі відвідувачі можуть активно брати участь у діяльності, як інші тоді потребують більше часу, щоб адаптуватися або перевірити персонал. Взаємодія значною мірою залежить від типу заходів чи програми, які реалізуються. Наприклад, у творчих чи театральних проєктах учасники більш відкриті до спілкування, ніж у структурованих поняттях. Крім того, у найкращих умовах можуть існувати стереотипи або упередження, які впливають на взаємодію. 30% складу працівників відчують цю взаємодію, але зі своїми перешкодами – діагр. 3.

Діаграма 3

На діагр. 4 більша частину складу працівників (60%) у відділенні мають хвилювання за безпеку під час роботи з відвідувачами, адже це не лише зупиняється робота, а додається більша відповідальність за них. Робота з особами з інвалідністю в умовах війни має свої особливі труднощі, зокрема через постійну тривогу та небезпеку. Для цих осіб війна додає додатковий рівень стресу та психологічних навантажень. Вони можуть бути особливо вразливими до негативного впливу стресових ситуацій, таких як обстріли чи евакуація. Важливо, щоб працівники соціальних центрів, які працюють із такими відвідувачами, мали спеціальну підготовку для роботи в умовах кризових ситуацій

Також, хотілось б зазначити про тривогу, але не з боку безпеки, а про постійну турботу про фізичний та душевний стан осіб з інвалідністю захворювання занепокоєння. Наприклад, чи забезпечуються належні умови для їх безпеки, чи не відчуваються вони ізольованими. Тому, 20% набрала відповідь про недостатність рівню розвитку когнітивних здібностей. І 10% виступають у нас про невмотивованість відвідувачів для роботи під час майстер-класів або практичних занять.

Діаграма 4

Остання діагр.5 націлена на загальні результати опитуваних про зміни у соціальній програмі. 50% означають про потребу ведення постійних інформаційних бесід з батьками відвідувачів або опікунів. Але для цього варто мати певні уміння доводити правильно інформацію до них. Потрібно бути чутливими до емоційних станів батьків чи опікунів, особливо в умовах війни або кризових ситуацій. Вміти вислухати і підтримати їх після створення атмосфери довіри.. Важливо подавати інформацію зрозумілою мовою, без зайвих термінів і складних формулювань. Завдяки цьому можна уникнути непорозумінь з іншою вразливою категорією. Наступний середній показник (30%) – долучати інших експертів, також є важливим. І по 10% набрали відповіді про участь в тренінгах та програму виконувати надалі без змін.

Діаграма 5

Програма, яка реалізується в територіальному центрі «Берегиня», не лише забезпечує соціальні послуги для вразливих груп населення, але й активно залучає їх до соціального життя, що сприяє покращенню якості їхнього життя. І, на основі програми «Підготовка осіб з інвалідністю до

самостійного життя» отримали результати закритого типу опитування. Отримавши відповіді, опрацювавши дані та проаналізувавши роботу підрозділів територіального центру – не всі соціальні послуги можна пристосувати до конкретних потреб людини, що може знизити їхню ефективність і призвести до незадоволення отримувачів послуг. Програма потребує постійного удосконалення для більш ефективної роботи з відвідувачами. Також, є зовнішній чинник: не завжди вистачає фінансування, щоб повністю задовольнити всі потреби людей, особливо у великих містах чи в кризових ситуаціях, у нашому випадку – це місто Суми, прикордонна область, на якій ведуться постійні обстріли.

Висновок до розділу III

Таким чином, на прикладі заходу з нагоди Дня людей з інвалідністю, Комунальної установи «Сумський міський територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) «Берегиня» під час якого відбулися виставки та театральна сцена відвідувачів Центру – ми зробили висновок, що це дає можливість людям з обмеженими можливостями продемонструвати свої навички, а також сприяє розвитку толерантності серед інших членів громади. Така активність підтримує політичну стабільність, оскільки громадяни бачать, що органи місцевого самоврядування піклуються про їхні потреби та залучають їх до суспільного життя.

Політологія тут підкреслює важливість участі громадян у політичних процесах для забезпечення ефективного управління. Територіальні центри сприяють цій участі, організовуючи заходи, де люди можуть висловити свої думки та пропозиції щодо покращення соціальних послуг.

Заходи, які виконує територіальний центр, позитивно впливають на політичну владу та сприяють розвитку соціальної згуртованості, підвищенню рівня освіти та довіри до політичної системи.

Для кращого розуміння і за кількісними показниками програма соціальної підтримки потребує удосконалень, бажано згенерувати рекомендації не лише працівникам соціальної сфери для роботи за програмою, а і діяльності територіального центру для ще більшої взаємодії з громадським сектором.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційні роботи ми розглянули та розібрали всі завдання, які були створені на основі заданої мети. Було розглянуто законодавство України, а саме що з нормативних актів, документів пов'язано із особами з інвалідністю.

Органи місцевого самоврядування відіграють важливу роль у забезпеченні прав і потреб людей з інвалідністю. Вони мають можливість організовувати та вдосконалювати соціальні послуги, які сприяють інтеграції цих людей у суспільство. Наприклад, місцеві органи влади можуть створювати спеціальні програми допомоги, надавати фінансову підтримку, організовувати заходи для забезпечення доступу людей з обмеженими можливостями до громадського транспорту, медичних закладів і закладів громадського здоров'я.

Місцеві ради також можуть встановлювати місцеві пільги інвалідам, організовуючи їх реабілітацію, навчання та професійне навчання. Вони можуть зробити інфраструктуру доступною, встановивши пандуси, ліфти, спеціальні паркувальні місця тощо. Завдяки децентралізації місцева влада має більше можливостей оперативно реагувати на потреби людей, у тому числі людей з інвалідністю, та може краще організувати підтримку на місцевому рівні.

Статистика по первинному виникненню і поширенню інвалідності свідчить про збільшення числа людей з обмеженими можливостями. Існуюча система соціального захисту інвалідів забезпечує дотримання певних норм і нормативів державними стандартами. Але у кожній адміністративно-територіальній одиниці свої потреби в соціальних послугах і соціальних гарантіях. Враховуючи складність демографічної ситуації в Україні та необхідність зміни цієї ситуації, необхідно органічно поєднувати інтеграцію в суспільство і різні форми реабілітації для максимальної участі в соціальному та економічному житті міста і держави, незалежно від характеру і причини розладу.

Саме напрямок соціальної адаптації, в якому тісно взаємопов'язані ланки охорони здоров'я і освіти, забезпечує основу для реабілітації, відновлення і підтримки оптимальних фізичних, інтелектуальних, психічних і соціальних аспектів життя людей з обмеженими можливостями, а також для підтримки тісної взаємодії з навколишнім середовищем.

Територіальний центр має значний вплив на суспільство, особливо на людей з обмеженими можливостями. Вони є важливими посередниками між громадянами та місцевими органами влади, допомагаючи надавати соціальну підтримку, медичні послуги, реабілітацію та інші необхідні послуги для людей з обмеженими можливостями.

Зв'язок територіальних центрів із соціальною політикою полягає в тому, що ці центри виконують функції, визначені державною соціальною політикою, та забезпечують її реалізацію на практиці. Вони допомагають впроваджувати політику рівних прав і можливостей для людей з обмеженими можливостями, забезпечуючи їм доступ до життєво важливих послуг і підтримки.

Саме дослідження проводилося на базі Комунальної установи «Сумський міський територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) «Берегиня». Ми детально розглянули структуру та виокремили її вплив на громадський сектор, на прикладі проведенні масових заходів для поширення проблеми, в чому потребують особи з інвалідністю (акція з їхньої участі у театральній виставі). І гіпотеза нашої роботи підтверджена, що ми маємо уявний трикутник «соціальних захист – місцеві органи (громада) – територіальний центр». Отже, із політичної точки зору, надання соціальних послуг через територіальні центри є важливою частиною соціальної політики місцевої влади.

Результати нашого опитування були опрацьовані та на основі них створені 5 діаграм. Підкреслимо, що багато відсотків набрана була відповідь про необхідність створення бесід з опікунами отримувачів соціальних послуг.

Тому, на підставі загальних висновків даної роботи та дослідження, пропонуємо наступні рекомендації:

Для працівників соціальної сфери, які працюють за програмою соціальної підтримки для осіб з інвалідністю:

— організувати взаємодію з батьками чи опікунами відвідувачів територіального центру для кращого розуміння їхніх потреб. Вони є основною підтримкою в процесі адаптації і допомагають організувати повсюдне життя. Виконання даної рекомендації можливе завдяки організації батьківських зборів, проведення заходів відвідувачів разом з опікунами, інформаційні бесіди (онлайн або офлайн) консультування з практичним психологом та керівною ланкою територіального центру;

— для забезпечення комфорту та підсилення сильних сторін осіб з інвалідністю варто враховувати фізичні та психологічні можливості кожного з них, а саме через театральні постановки. Їхні ролі адаптуються так, щоб побачити можливості та вміння відвідувача;

— приймати участь у проєктній діяльності – проєкти не лише допомагають особам з інвалідністю отримати необхідну допомогу, але й мають значний політичний вплив, сприяючи позитивним змінам у суспільстві та на рівні законодавства.

Для територіального центру:

— Центр може організовувати круглі столи з питань соціальної політики, які стають платформою для діалогу між владою та громадянами;

— організовувати та проводити акції, публічні заходи, які акцентують увагу на важливості соціальної інтеграції – відбудуватиметься більша зацікавленість громадського сектору і привернення підтримки політичних діячів;

— підготовлювати проєктні зміни до місцевих нормативних актів, спрямованих на захист прав людей з інвалідністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акт нормативно-правовий. URL: https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%BA%D1%82_%D0%BD%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9 (дата звернення: 12.07.2024).
2. Аналіз SWOT із прикладами. URL: <https://esputnik.com/uk/blog/swot-analiz-iz-prikladami> (дата звернення: 15.11.2024).
3. Білоцерцівська міська рада Київської області. Рішення від 24 грудня 2020 року № 57-05-VIII Про затвердження Програми соціальної підтримки осіб з обмеженням життєдіяльності на 2021-2023 роки. URL: https://uszn.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Program_Ozhd.pdf (дата звернення: 09.10.2024).
4. Белевцова Я.С. Механізм підвищення якості соціальних послуг на рівні місцевих органів влади: авто реф. дис. канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02. Харків. 2011. 20с (дата звернення: 09.10.2024).
5. Даніліна М. Конституція України та соціальний захист населення. Соціальні права та їх захист адміністративним судом : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 4 вер. 2020 р.). Київ, 2020. С. 25–29 (дата звернення: 14.11.2024).
6. Десятинна церква - початок і вінець священних споруд Старого Києва. URL: <https://cerkva.kiev.ua/biblioteka/matu-cerkov/255.html> (дата звернення: 09.07.2024).
7. Дубич К. В. Сучасна система надання соціальних послуг в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2015. № 3. URL : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=821> (дата звернення: 09.07.2024).
8. Євдокимова І.А. Ефективність соціальних проєктів як інструментів соціального захисту населення / І.А. Євдокимов // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. — 2009. — №881 (дата звернення: 14.11.2024).

9. Загальна декларація прав людини: Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.11.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 10.07.2024).
10. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». URL: <https://komsamovr.rada.gov.ua/uploads/documents/42345.pdf> (дата звернення: 11.11.2024).
11. Інвалідність та порядок її встановлення. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%86%D0%BD%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C_%D1%82%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D0%BA_%D1%97%D1%97_%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F (дата звернення: 09.11.2024).
12. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 13.12.2006 : станом на 19 черв. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 09.10.2024)
13. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 08.10.2024).
14. Конституція України – Розділ І. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i> (дата звернення: 07.10.2024).
15. Лаврецький, Р. В.; Нагірняк, М. Я. Професійна етика соціального працівника в сучасній Польщі. 2013 (дата звернення: 22.10.2024).
16. Літопис Руський. Володимир Мономах. Поучення. URL: <http://litopys.org.ua/litop/lit27.htm> (дата звернення: 28.10.2024).
17. Люди з обмеженими можливостями (інваліди). URL: <https://igov.org.ua/subcategory/1/2/situation/20> (дата звернення: 16.11.2024).
18. Макарова О.В. Державні соціальні програми: теорія, методика розробки та оцінки [Текст]: автореф. дис. доктора ек. наук: 08.09.01 / О.В. Макарова;

демографії та соціальних досліджень НАН України. — К., 2004 (дата звернення: 15.11.2024).

19. Мних М.В. Соціальна політика нашої держави в умовах асоційованого членства України в ЄС. Український соціум. 2015. № 3 (54). С.114-124 (дата звернення: 03.11.2024).

20. Новікова О.Ф. Соціальна безпека: організаційно-економічні проблеми і шляхи вирішення. Донецьк : ІЕП НАН України, 1997. 460 с (дата звернення: 28.10.2024).

21. Політико-правові основи класифікації та стадії політичного процесу. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/17180/> (дата звернення: 05.10.2024).

22. Політологія. (За ред. О. І. Семківа). - Львів, 1993. - С. 335 – 336. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/17180/> (дата звернення: 06.11.2024).

23. Полюшкевич Н.В. Необхідність охорони та захисту / Н.В. Полюшкевич // «Юстиніан» : юридичний журнал. URL: <http://www.justinian.com.ua> (дата звернення: 06.11.2024).

24. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» від 29.12.2009 р. № 1417. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1417-2009-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.09.2024).

25. Про затвердження Порядку забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю та інших окремих категорій населення і виплати грошової компенсації вартості за самостійно придбані технічні та інші засоби реабілітації, переліку таких засобів : Постанова Каб. Міністрів України від 05.04.2012 № 321 : станом на 30 жовт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2012-п#Text> (дата звернення: 09.09.2024).

26. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII : станом на 20 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (дата звернення: 09.12.2024).

27. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 09.09.2024).
28. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України №722/2019 від 30.09.2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> (дата звернення: 06.07.2024).
29. Про нас - Березиня. *Березиня*. URL: <https://berehynia.org.ua/about/> (дата звернення: 08.11.2024).
30. Послуги та пільги для осіб з інвалідністю: що, як, де можна отримати? URL: <https://www.msp.gov.ua/news/23405.html?PrintVersion> (дата звернення: 09.11.2024).
31. Реформа децентралізації. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi> (дата звернення: 08.11.2024).
32. Риженко, І. М. щодо ознак категорії «Особа з інвалідністю». 2021. URL: <http://dspace.megu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/> (дата звернення: 06.07.2024).
33. Рішення Про затвердження Програми соціальної підтримки населення на 2022-2024 рік Кубейської сільської ради. URL: <https://kubeyaska-gromada.gov.ua/programa-socialnoi-pidtrimki-naselennya-na-20222024-rik-kubejskoi-silskoi-radi-14-23-52-14-09-2022/> (дата звернення: 09.10.2024).
34. Сироїд, Т.; Фоміна, Л. Міжнародний захист осіб з інвалідністю в ситуаціях ризику. *Аналітично-порівняльне правознавство*, 2023, 1: 595 (дата звернення: 09.11.2024).
35. Соціальна політика. URL: http://proukraine.net.ua/?page_id=759 (дата звернення: 28.10.2024).
36. Соціальні послуги: що це та як їх отримати? URL: <https://www.unicef.org/ukraine/%D1%96stories/social-services> (дата звернення: 28.10.2024).

37. Сутність і напрями соціального захисту. URL: <https://studfile.net/preview/5084982/page:8/> (дата звернення: 08.09.2024).
38. Яка кількість людей з інвалідністю в Україні у 2024 роц. Факти. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20241022-yaka-kilkist-lyudej-z-invalidnistyu-v-ukrayini-u-2024-roczy/7> (дата звернення: 08.09.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для працівників Комунальної установи «Сумський міський територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) «Берегиня»

Вітаємо!

Наше анкетування проводиться з метою виявлення оцінки показників ефективності роботи соціальної програми для осіб з інвалідністю. Вашій увазі пропонується декілька запитань з варіантами відповідей. Оберіть той варіант, який Вам підходить. Дане анкетування є анонімним.

1. Яка Ваша стать?
  - чоловіча
  - жіноча
2. Який Ваш вік?
  - до 25 років
  - 26-35 років
  - 36-45 років
  - 46 років і більше
3. Який Ваш стаж роботи в соціальній сфері?
  - 1-3 роки
  - 4-10 років
  - понад 10 років
4. Як Ви оцінюєте соціальну програму, за якою працюєте з відвідувачами?
  - дуже ефективна
  - ефективна
  - малоефективна
  - неефективна

5. На Вашу думку, який результат отримують відвідувачі у процесі роботи соціальної програми?

- підвищення рівня самостійності
- покращення комунікативних навичок
- розширення побутових навичок
- не бачу ніякого результату

6. Чи відчуваєте позитивний вплив від соціальної програми на Вашу взаємодію з відвідувачами?

- так, відчуваю
- ні, не відчуваю
- важко відповісти

7. З якими труднощами Ви стикаєтеся у роботі з відвідувачами?

- низька мотивація відвідувачів
- недостатній рівень розвитку когнітивних здібностей відвідувачів
- високий рівень небезпеки (повітряні тривоги, обстріли)
- не має труднощів

8. На Вашу думку, що потрібно змінити у соціальній програмі?

- додати консультації з іншими експертами з соціальної сфери для працівників
- приймати участь працівникам у тренінгах для поглиблення своїх компетенцій
- розширити способи навичок спілкування між працівниками і відвідувачами та їхніми батьками/опікунами
- нічого не потрібно змінювати

Дякуємо за виділений Вами час і за щирі відповіді!

Додаток Б

Проведення інформаційної бесіди з працівниками Комунальної установи «Сумський міський територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) «Берегиня»

Додаток В

Проведення ранкового кола з відвідувачами відділення денного перебування «Спільнота» Комунальної установи «Сумський міський територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) «Берегиня»

